

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
СПРАВА «КАЗАЧИНСЬКА ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF KAZACHYNSKA v. UKRAINE)
(Заяви № 79412/17)

Стислий виклад рішення від 07 листопада 2024 року

У червні 2013 року заявницю доставили каретою швидкої медичної допомоги до психіатричної лікарні, де вона скаржилася на тривогу та демонструвала сплутаність мислення. Госпіталізація до лікарні була проведена на підставі документа, в якому зафіксовано усвідомлену згоду заявниці.

Під час перебування у лікарні заявниці діагностували гострий поліморфний психотичний розлад із симптомами шизофренії. Їй кололи нейролептики, а також її неодноразово прив'язували до ліжка для стримування. Заявниця стверджувала, що під час лікування їй не давали доступу до ванної кімнати, не дозволяли гуляти на свіжому повітрі, піддавали дії постійного освітлення в нічний час, змушували виконувати обов'язки прибиральниці та доглядати за іншими пацієнтами, не дозволяли вдягати чистий одяг або спідню білизну, а також забороняли зустрічі з членами її родини.

У вересні 2014 року заявниця добровільно пройшла стаціонарне психіатричне обстеження у Вінницькій обласній психіатричній лікарні, яке встановило, що вона не страждала на жодні психічні розлади.

У 2014 та 2016 роках заявниця подавала заяви та скарги до різних органів державної влади, в тому числі і до правоохоронних органів на її госпіталізацію, незаконне тримання та жорстоке поводження в лікарні. Працівники поліції у червні 2016 року порушили кримінальне провадження за статтею 151 Кримінального кодексу України («незаконне поміщення в психіатричний заклад»). Розслідування двічі закривалося та відновлювалося у зв'язку з відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення та у зв'язку зі закінченням строків давності та невстановленням особи правопорушника. Жодного кримінального провадження за твердженнями заявниці про жорстоке поводження порушено не було.

У листопаді 2020 року у відповідь на скаргу заявниці Херсонський апеляційний суд ухвалою встановив, що розслідування було неефективним, а органи досудового розслідування не здійснили перевірку тверджень заявниці. Після окупації м. Херсон Російською Федерацією матеріали справи були втрачені, і вони не підлягали відновленню на підставі записів. Розслідування усе ще триває.

До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявниця скаржилася за статтями 3, 8 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на незаконність її примусового поміщення та тримання в психіатричній лікарні, а також на жорстоке поводження та неефективне і невиправдано тривале розслідування її скарг щодо жорстокого поводження в лікарні. Європейський суд вирішив розглядати ці скарги за статтею 3 та пунктом 1 статті 5 Конвенції.

Розглядаючи скарги заявниці на незаконне поміщення та тримання в психіатричній лікарні Європейський суд зазначив, що порядок примусового лікування на національному рівні був повністю проігнорований: не було проведено ані огляду комісією лікарів-психіатрів, ані ухвалено судові рішення, яким було санкціоновано госпіталізацію заявниці. Крім того, не було достовірно доведено, що заявниця була психічнохворою до моменту її госпіталізації, а психіатричне обстеження, проведене через рік, показало, що вона не страждала на жодні психічні розлади. З огляду на зазначене, Європейський суд дійшов висновку, що тримання заявниці в психіатричній лікарні було незаконним та констатував порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

Щодо непроведення органами державної влади ефективного розслідування скарг заявниці на жорстоке поводження в психіатричній лікарні Європейський суд зауважив, що попри конкретні клопотання заявниці, національні органи влади ніколи не проводили розслідування її тверджень про жорстоке поводження. Водночас розслідування у кримінальному провадженні за фактом незаконного поміщення в психіатричний заклад не вказувало на серйозні зусилля встановити відповідні факти. Крім того, це провадження двічі закривалося, а потім відновлювалося за скаргами заявниці. Такі неодноразові закриття в межах одного провадження виявляють серйозний процесуальний недолік. Європейський суд зазначив, що від призначеного у цій справі нового розслідування навряд чи можна очікувати результативності з огляду на втрату матеріалів справи. Тому розслідування не можна вважати ефективним.

Щодо скарг на жорстоке поводження із заявницею у психіатричній лікарні Європейський суд дійшов висновку, що існування будь-якої медичної необхідності у застосуванні до заявниці примусового психіатричного лікування доведено не було. Також Європейський суд зауважив, що медичні документи заявниці не містять жодних доказів, що заявниця становила небезпеку для себе чи інших осіб, або що такі заходи застосовувалися у відповідь на спробу напасти на когось. Натомість обставини свідчать, що фізичне обмеження застосовувалося до заявниці з єдиною метою – обмеження її свободи пересування. Таке незаконне та свавільне поводження перевищувало поріг суворості, необхідний для застосування статті 3 Конвенції, і могло щонайменше викликати у заявниці почуття страху, страждання та неповноцінності. Тому заявницю було піддано поводженню, яке суперечило статті 3 Конвенції.

У контексті наведеного Європейський суд дійшов висновку, що було порушено матеріальний та процесуальний аспекти статті 3 Конвенції.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *«Оголошує заяву прийнятною;*
2. *Постановляє, що було порушено пункт 1 статті 5 Конвенції;*
3. *Постановляє, що було порушено матеріальний та процесуальний аспекти статті 3 Конвенції;*
4. *Постановляє, що:*
 - (a) *упродовж трьох місяців держава-відповідач повинна сплатити заявниці такі суми, які мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:*
 - (i) 16 000 (шістнадцять тисяч) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися, в якості відшкодування моральної шкоди;
 - (ii) 4 500 (чотири тисячі п'ятсот) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися заявниці, в якості компенсації судових та інших витрат, які мають бути сплачені безпосередньо на банківський рахунок представника заявниці, пана М. Тарахкала;
 - (b) *із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;*
5. *Відхиляє решту вимог заявниці щодо справедливої сатисфакції».*